

Yeni Hal Yasası Üzerine Bir Derleme

Sibel ÖLMEZ^{(1)*}

M. Okyay DEMİRÖRS⁽²⁾

^{(1)*} GOÜ Turhal Uygulamalı ve İşl. Y.O. Bankacılık ve Sigortacılık Böl. Turhal/ Tokat, TÜRKİYE

⁽²⁾ GOÜ Artova MYO, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Tokat, TÜRKİYE

*Sorumlu Yazar
e-posta: sibelolmez@hotmail.com

Geliş Tarihi: 12 Kasım 2015
Kabul Tarihi: 20 Aralık 2015

ÖZET

Bu çalışmada, Ocak 2012’de yürürlüğe giren 5957 Sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun irdelenmiştir. Yasayla kayıt dışı ticaretin önüne geçmek, gıda güvenliği ve kalite açısından ürünlerin izlenebilirliği amaçlanmıştır. Yaklaşık yıllık 48 milyon ton olan yaş meyve sebze ürünlerinde, künye ve barkot uygulaması ile iç pazar ve dış pazarda güvenilir ürün tedariki sağlanmış olacaktır. Aynı zamanda kayıt dışılık azalacağı için devletin vergi geliri artacaktır. Hal kayıt sistemi faaliyete başlamış olup, sisteme yapılan bildirim sayısı sürekli artmaktadır. Yasa çıktıktan sonra yapılan araştırma ve piyasadaki gözlemlere göre, hal yasa reformunun taze meyve ve sebze toptan fiyatlarını önemli oranda düşürdüğü, ancak perakende fiyatlarda anlamlı bir değişime yol açmadığı bildirilmiştir. Toptancı hallerindeki komisyoncular ve yöneticilerin yeni hal yasa reformunun yenilikleri yanında çeşitli sorunları da ortaya çıkardığını bildirmektedir. yani hal yasa ile ilgili çalışmalarda yeni hal yasa reformunun alt yapı eksikliği, bürokrasi, geçiş süreci olduğu için etkin olarak uygulanamaması, internet sayfasının sorunlu olması ve rüsum gelirlerinde 1/15 oranında düşüş meydana getirmesi gibi olumsuzluklara neden olduğu bildirilmektedir.

Anahtar kelimeler: hal yasa, yaş meyve, sebze, vergi, denetim

A Review On New Hall Law

ABSTRACT

In this article, new Hall Law numbered 5957 on the Regulation of the trade of vegetables, fruits, and other goods having enough volume of supply and demand, has been studied. The Hall law aims to prevent informal trade, and to audit the products by means of food safety and quality. Thus, safe products will be supplied in domestic and foreign markets by record and barcode system. Tax income will be increased while volume of informal trade decreased, as well. Recording system of marketplaces has gone into action. Number of declarations submitted to the system is increasing continuously. According to the market research and observation after the law was started implementation, the Hall law reform has reported that reduced the fresh food prices in the wholesale market, while there is almost no price effect in the retail market. In the studies related to the new Hall law have been reported that managers, serve at wholesaler, express that new hall law brings about substructure deficiency, document crowdiess, the law doesn't apply at all hall because it transition period, internet page has problem and there is decline in tax income at ratio of 1/15.

Keywords: Marketplace Law, fresh fruit and vegetable, tax, auditing

GİRİŞ

Birçok ülkede süpermarketler ve hipermarketlerin üreticiden ürünü doğrudan almaları sonucunda, yaş sebze ve meyve pazarlamasında önemli görevler üstlenmiş olan toptancı hallerinin yeri sorgulanır hale gelmiştir [1]. Bu nedenle, işlem görece ürünlerin kalite ve arzındaki süreklilik sebze ve meyve toptan pazarlarının dağıtım sistemi içindeki ağırlığını artırması ve koruması için gereklidir[2].

Türkiye, yaş meyve ve sebze üretimi bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. Yaş meyve ve sebze ticareti; bu ürünlerin üretimi ile ilgilenen üreticileri, kooperatifleri, üretici birliklerini, komisyoncuları, toptan ve perakendeci tüccarları, dışsatımcı ve dış alımcıları, ilgili kamu kurumlarını ve tüketicileri yakından ilgilendirmektedir.

Ülkemizde, özellikle son 10-15 yıllık dönemde, meyve

ve sebze ticaretinde önemli gelişmeler olmuş, en son gelişmeleri uygulayarak modern anlamda üretim ve pazarlama yapan, büyük ve güçlü, yeni şirketler doğmuş ve hızla gelişme göstermiştir. Bunlar içinde dışsatıma yönelenler dış alımcı ülkelerin gıda güvenliğini sağlamak amacıyla koyduğu yoğun kuralları uygulamak ve uluslararası rekabet ile boğuşmak durumunda olmuşlardır. Buna karşılık, aynı dönemde, toptancı haller paralel bir gelişme içinde olamamıştır. Bu nedenle, yeni bir yasa arayışı sürekli gündemde kalmıştır. Bu amaçla bazı araştırmacılar hal yasa konusunda değişik rapor ve çalışmalar yayınlamışlardır[3-4].

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 1 Ocak 2012’de 5957 sayılı “Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Kanun ile kayıtlı olmayan araçların mümkün olduğu kadar ortadan kaldırılması, (ii) üreticilerin toptancı hallerine erişim maliyetlerinin

azaltılması ve (iii) çiftçilerin ürünlerini doğrudan perakendecilere satabilmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca, politika reformunun Türkiye'deki taze meyve ve sebze fiyatlarını düşürmesi de beklenmektedir [5]. 5957 Sayılı Kanunun getirdiği en önemli yenilik "Bildirim Modeli"dir. Bildirim işlemi ile sebze ve meyve ticaretine yönelik pek çok amacın hedeflendiği müşahade edilmekte, bu amaçların herkes tarafından doğru bir şekilde bilinmesi ve algılanması önemli görülmektedir. Bu sistem ile birlikte perakendeci satıcılar, üretim bölgesinde, hale girme zorunluluğu olmadan, ürünleri servis etme imkânına sahip olacaklardır. Bununla birlikte malların perakende satışını yapanlar, bunların toptancı halinden satın alındığını veya toptancı haline bildirildiğini belgelemek zorunda olacaklardır. Yasa yayımlandıktan sonra üç yıl geçmiş olup, hal yasası konusunda yapılan araştırma ve gözlemlere göre yasanın beklentileri henüz karşılamadığı, mevcut sorunları tam olarak çözmemenin yanında birtakım yeni sorunları da beraberinde getirdiği ileri sürülmektedir [5,6].

TÜRKİYEDE YAŞ MEYVE, SEBZE ÜRETİMİ VE TİCARETİ

Ülkemiz, sahip olduğu farklı iklim özellikleri ve ekolojik yapısı sayesinde çok farklı meyve ve sebze türünün yetişmesine imkan vermektedir. Türkiye yaklaşık 45,7 milyon ton yaş meyve ve sebze üretimi ile Avrupa'da birinci, Dünya'da dördüncü sırada yer almaktadır. Ülkemizde 2014 yılında, 17,1 milyon meyve, 28,6 milyon ton sebze üretilmiştir (TÜİK, 2015). Ülkemizde üretilen sebze ve meyvenin yaklaşık % 5'i ihraç edilmekte, kalan % 95'lik kısmı ise ülke içinde tüketilmekte, fakat bunun % 25'i tüketim merkezlerine ulaşmadan zayı olmaktadır [7,8].

Hızla artan nüfusun beslenmesinde önemli bir yer tutan yaş meyve ve sebzelerin üreticiden tüketiciye ulaştırılmasında önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu ürünler, yapıları gereği çabuk bozulabilir olduklarından, pazarlama aşamasında diğer tarım ürünlerine oranla daha fazla özen ve koruma teknikleri gerektirmektedir. Yaş meyve ve sebzeler; türü, bozulabilirlik derecesi, üretim bölgesi, işlenebilirlik özelliği ve üreticinin pazarlama sistemi alışkanlığı gibi bir dizi etmene bağlı olarak değişik kanallardan pazarlanabilmektedir. Yaş meyve ve sebzelerle ilişkin olarak yapılan bazı ekonomik araştırmalar üretici-tüketici düzeyinde en yaygın olan pazarlama kanalının; Üretici-Toptancı-Toptancı Hali-Perakendeci-Tüketici şeklinde olduğunu ortaya koymuştur [9].

Kadana'lı ve Dağdemir [10], tarafından yapılan araştırmada, taze meyve ve sebze pazarlamasında araçlar bakımından en uygun kanalın belirlenmesine yönelik tespitler yapılmıştır. Araştırmanın sonunda en iyi pazarlama kanalının "Üretici → Üretim Merkezi Komisyoncusu → Tüketim Merkezi Komisyoncusu → Perakendeci → Tüketici" şeklinde olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada yer alan pazarlama kanalının ise "Üretici → Tüketim Merkezi Komisyoncusu → Perakendeci → Tüketici" şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Türlere göre değişmekle birlikte meyve-sebze pazarlamasında toptancı hallerinin önemli bir yeri vardır. Burada hizmet verenler, büyük çoğunlukla komisyoncular, nadiren de üretici birlikleri ya da kooperatiflerdir. Toptancı hallerinin önemi bilinmekle birlikte özellikle ülkemizde birçok toptancı halinin altyapı ve teknik eksikliklerinin olduğu aşikardır. Bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla yeni hal yasası olarak da anılan 5957 sayılı kanunda birçok düzenleme yapılmıştır. Örneğin, pazarlamanın fonksiyonları içinde yer alan "depolama" faaliyetinde soğuk depolar; ülkemizde sadece tüketici-

cilerce çok talep gören ve katma değeri yüksek olan belirli bir kaç meyve türünde hizmet verebilmektedir. Bir diğer pazarlama fonksiyonu olan ambalajlama yaş meyveler için ayrıca önemlidir çünkü yaş meyveler taşımaya son derece hassastırlar. Bu nedenle yaş meyvelerin ambalajlanma ve taşınmasına ayrı bir özen göstermek gerektirmektedir. Yurt içinde, yaş meyveler çoğunlukla üzeri açık kamyonlarla ve bozulmayı önlemek için de genellikle gece toptancı hallerine ya da diğer satış yerlerine taşınmaktadır. Soğuk hava donanımlı taşıyıcılar genellikle diğer ülkelere yapılan dışsatım için kullanılmaktadır [11].

Türkiye'de yaş meyve ve sebze üretimi miktar itibarıyla önemli olmasına karşın, daha önce de söz edildiği gibi ihracatın üretime oranı çok düşüktür. İhracata konu olan meyve ve sebze çeşitlerinin uluslararası piyasalarda talep edilen çeşitler olmayışı ve üretimden tüketime kadar olan süreçte miktar ve kalite kayıplarının yüksekliği bu istenmeyen yapının en önemli nedenleri arasındadır. Bu durumu düzeltmek bakımından son yıllarda özellikle istenen kalite özelliklerini ortaya çıkaran yetiştiricilik modellerine geçilmesi (sözleşmeli yetiştiricilik) söz konusu sorunun giderek azalmasına yardımcı olmaktadır [9].

TOPTANCI HALLERİNİN ROLÜ, ÖNEMİ VE KURULUŞU

Sebze ve meyve ticaretinde toptancı halleri büyük önem taşımaktadır. 26.03.2010 tarihinde Resmi gazetede yayınlanan 5957 sayılı Kanununun 1.maddesine göre kanunun amacı; "sebze ve meyveler ile arz ve talep derinliğine göre belirlenecek diğer malların ticaretinin kaliteli, standartlara ve gıda güvenliğine uygun olarak serbest rekabet şartları içinde yapılmasını, malların etkin şekilde tedarikini, dağıtımını ve satışını, üretici ve tüketicilerin hak ve menfaatlerinin korunmasını, meslek mensuplarının faaliyetlerinin düzenlenmesini, toptancı halleri ile pazar yerlerinin çağdaş bir sisteme kavuşturulmasını ve işletilmesini sağlamaktır" şeklinde düzenlenmiştir.

Kanunda düzenlenen amaçları da dikkate alarak; toptancı hallerinin meyve ve sebze sektöründeki rolü ve önemini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür [9].

- Üretici ile tüketici arasındaki ürün akışının temel aktörleri olması,
- Serbest rekabet piyasasının oluşumunu ve sağlıklı bir şekilde yürütmesini sağlaması,
- Piyasada hâkim durum yaratılmasının önlenmesi
- Piyasa fiyatlarının dengelenmesi,
- Kayıt dışılığın önlenmesi,
- Üreticilerin garantörlüğünü üstlenmesi,
- Yaş meyve ve sebzelerin istenen kalite, standart ve sağlık kuralları çerçevesinde piyasaya sürülmesinin sağlanması.

Toptancı hallerinin kuruluşu; imar planında belirlenmiş alanlarda ve toptancı halinde bulunması gereken hizmet tesislerini içeren projeler çerçevesinde belediye sınırı ve mücavir alanlar içinde belediyeler tarafından; büyükşehir belediye sınırı ve mücavir alanları içinde ise büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacaktır. Büyükşehir belediye sınırı ve mücavir alanları hariç, belediye sınırı ve mücavir alanları içinde birden fazla toptancı hali kurulamayacaktır. İlgili belediyeden izin almak kaydıyla gerçek veya tüzel kişiler tarafından da toptancı hali kurulabilecektir.

Toptancı halleri, halde bulunan toplam işyeri sayısına göre sınıflandırılmıştır. Toplam işyeri sayısı, 30 ila 100 olan toptancı halleri küçük, 101 ila 250 olan toptancı halleri orta, 251 ve üzeri olan toptancı halleri ise büyük toptancı hali

olarak kabul edilmiştir. Sınıfına bakılmaksızın tüm toptancı hallerinde; iş yerleri, idare binası, fiyat panosu, bilgi işlem sistemi, hoparlör sistemi, aydınlatma sistemi, güvenlik kamerası, giriş-çıkış kontrol kulübesi, ağırlık kontrol ünitesi, çöp toplama yeri, tuvalet, otopark ve boş ambalaj depolama yeri bulunması zorunludur. Bunun yanı sıra, laboratuvar, soğuk hava deposu ile tasnifleme ve ambalajlama tesislerinin kurulması küçük toptancı halleri için zorunlu olmayıp, orta ve büyük toptancı hallerinde ise, ancak işyerlerinde faaliyet gösterenlerin üçte birinin yazılı talepte bulunmasıyla zorunlu hale getirilmiştir [12].

30 Eylül 2013 tarihi itibarıyla hal kayıt sisteminde 31 896 adet kayıtlı üye bulunmaktadır. Bunlar içerisinde 9400 pazarcı, 5420 komisyoncu, 5033 üretici, 3969 hal içi tüccar, 2525 hal dışı tüccar üye sayısının % 70'lik kısmını oluşturmaktadır [12].

YENİ 'HAL YASA TASARISI' NE GETİRİYOR?

Üç milyon üreticisi, kırk bin civarında perakendecisi ve iki yüzün üzerinde hali kapsayan [13]. yaş sebze ve meyve alanındaki ilk düzenleme 12 Eylül 1960 tarih ve 80 sayılı Toptancı Halleri Sureti İdaresi Hakkında Kanun ile yapılmıştır. Bu yasanın zaman içinde gelişen pazar koşullarına yanıt verememesi nedeniyle yaş sebze ve meyve ticaretinin işleyişi ve toptancı hallerinin kuruluşu ile ilgili olarak 1995 tarih ve 552 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) düzenlenmiştir. Son olarak ise hem AB birliğine uyum sürecini yaşayan hem de e-devlete geçen ülkemiz; sebze ve meyve ticaretinin düzenlenmesi amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığına (03.06.2011 tarihli 635 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ismi değiştirilerek Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmuştur) hazırlanan "5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun" u hazırlamış ve bu yasa 11.03.2010 tarihinde TBMM Genel Kurulunca kabul edilerek 26/03/2010 tarihli ve 27533 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Yeni yasa, önceki yasadaki farklılıklar olarak yaş meyve ve sebzelerin yanı sıra yeterli arz ve talep derinliği bulunan bazı malların (et, et ürünleri, süt ve süt ürünleri, su ve su ürünleri, bal ve yumurta gibi diğer gıda maddeleri) ticaretini de kapsamaktadır. Yeni hal yasasının taraflar açısından getirdiği yenilikler aşağıda sunulmuştur [14].

Ticari İşlemler Açısından

- Toptancı hallerine bildirimde bulunmak kaydıyla genel olarak hal dışında da toptan alım satım yapılabilecektir.
- Hal Kayıt Sistemi kurulacaktır. Bu sistemin kurulmasıyla;

Ülkemizde alım ve satıma konu sebze ve meyvelerin miktar ve fiyatlarına ulaşılabilecek,

Meslek mensupları kayıt altına alınacak,

- Üreticiler mallarını satacakları tacirlerin irtibat bilgilerine erişebilecek ve onlar hakkında bilgi sahibi olabilecektir. Ayrıca, tarlasına gelerek malını satın almak isteyen kişilerin, geçmişteki ticari durumunu ve faaliyetlerini hal kayıt sisteminden anlık olarak görebilecektir.

Üreticiler, ürünlerini daha çok kâr edebileceği pazarlara yönlendirebilecek, geleceğe yönelik planlama yapabilecek ve tacirler karşısında daha güçlü bir pozisyonda bulunabilecektir.

- Hal hakem heyetleri yeniden yapılandırılacak ve de-

ğeri 50 bin TL'nin altındaki uyuşmazlıklarda heyete başvuru zorunlu olacaktır. Bu sayede; anlaşmazlıklar kolay, hızlı ve düşük maliyetle çözümlenebilecek; mahkemeler üzerindeki yük azaltılacak; hakem heyetleri toptancı hal bünyesinde değil, il merkezleri ile Bakanlıkça uygun görülecek ilçe merkezlerinde kurularak işleyişinde etkinlik sağlanacak; Barodan görevlendirilecek üyenin de içinde bulunduğu ve tüm kesimleri kapsayan yeni üye yapısıyla da daha etkin kararlar alınabilecektir.

- Malların gıda güvenliği analizini yaptıranlar hal rüsumunun yarısını ödeyecektir. Bu sayede malların analizinin yapılması teşvik edilmiş olacaktır.

- Malların kaliteli ve standartlara uygun olarak ticareti yapılacak, ürün kayıpları giderilecektir.

Malların ayıklanması, sınıflandırılması, hazırlanması, ambalajlanması, işaretlenmesi ve etiketlenmesi ile taşıma ve muhafazasına ilişkin standartlar belirlenmiş olup bunların uygulanmasıyla birlikte büyük oranlara varan ürün kayıplarının önlenmesi ve tüketicilerimizin korunması mümkün olacaktır.

Üreticiler Açısından

- Hal rüsumu üreticilerden değil, malı satın alanlar tarafından ödenecektir,

- Toptancı hallerindeki işyerleri ile semt pazarlarındaki satış yerlerinin en az %20'si üreticilere/üretici örgütlerine ayrılacaktır (552 sayılı KHK 21.madde de bu oran %10 olarak belirlenmiştir)

- Üreticiye zamanında ödenmeyen mal bedeli, komisyoncu ve tacirlerin verdiği teminattan karşılanabilecektir.

- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, özellikle üretici haklarının korunması amacıyla alım satım işlemlerini düzenleyen sözleşmelerde bulunması gerekli asgari şartları belirleyebilecektir.

- Üretici örgütü kapsamı genişletilmektedir. Bu sayede, üreticilerce kurulan her türlü tüzel kişiliklerin bu Kanun kapsamında üretici örgütü olarak tanımlanmasına imkân sağlanmakta, bir araya gelerek örgütlenen daha çok sayıda üreticilerimizin yasada öngörülen haklardan istifade etmeleri temin edilmektedir.

- Üretici örgütleri, rüsum ödemeksizin hal dışında da sadece kendi ortak ve üyelerin mallarını değil aynı zamanda ortak veya üyesi olmayan üreticiler ile diğer üretici örgütlerinin mallarını da toptan veya perakende olarak satabilecektir [14].

Tüketiciler Açısından

- Tüketiciler daha ucuza mal temin edebilecektir,
- Semt pazarları modern bir yapıya kavuşturularak, tüketicilere daha düzenli ve hijyenik bir ortamda alışveriş imkanı sunulacaktır.

Kanunda, malların tüketiciyle bulunduğu son noktardan biri olan ve ülkemiz insanının alışveriş alışkanlıkları arasında önemli bir yer tutan semt ve üretici pazarları da düzenlenmektedir. Bu düzenlemeler içinde, pazar yerlerinin kuruluş ve işleyişi, pazarcıların uymak zorunda olduğu kurallar, bu kurallara uymayanlara uygulanacak cezalar, belediyelerin sorumlulukları yer almaktadır.

- Ürünlere künye uygulaması getirilecektir. 5957 sayılı Kanunun 2.maddesi g fıkrasında künye; malların üretim yerini, cinsini, miktarını, hangi üretici ve işletmeye ait olduğunu, varsa sertifika bilgilerini ve Bakanlık ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca uygun görülecek diğer hususları ihtiva eden barkodlu etiketi veya bu bilgileri içeren belge

olarak tanımlanmıştır. Satıcılar, satışa sunulan malların izlenebilirliğine yönelik bilgileri içeren ve ilgili kurumlarca belirlenecek teknik özelliklere sahip künyeleri, malların kap veya ambalajlarında bulundurmakla yükümlü olacaktır. Böylece, tüketiciler tükettikleri ürünün nerede ve kimin tarafından üretildiğini bilme imkânına kavuşacak, malların gıda güvenilirliğine yönelik daha etkin bir takip mekanizması oluşacaktır.

- Malların kaliteli ve standartlara uygun olarak ticareti yapılacağı, ürün kayıpları giderilecektir [14].

Belediyeler Ve Toptancı Halleri Açısından

- Hal rüsumundan üretim bölgesi belediyelerinin de belli oranda pay alması sağlanacaktır.

Kanunda, üretim bölgesi belediyelerinin mallar üzerinden alınan hal rüsumundan %25 oranında pay almaları öngörülmektedir. Bu sayede, bu belediyelerin, ticarete yönelik sundukları hizmetlerin kalitesini artırmaları ve sürece etkin bir şekilde dahil olmaları sağlanabilecektir. Ayrıca, ihtiyaç duyulması halinde Bakanlar Kurulu bu oranı üretici bölgesi belediyeleri lehine artırabilecektir.

- Toptancı hal kurma faaliyetleri disiplin altına alınacaktır. Kanunda, sebze ve meyve ticaretinin daha sağlıklı fiziki mekânlarda ve gıda güvenliğine uygun olarak yapılmasını sağlamak amacıyla toptancı halleri belli alt yapı standartlarında kurulacaktır.

- Toptancı hallerinin çağdaş bir sisteme kavuşturulması ve işletilmesi sağlanacaktır.

Toptancı halleri, halin sınıfına, büyüklüğüne ve işlem hacmine göre yönetmelikle belirlenecek müzayede, depolama, tasnifleme ve ambalajlama tesisleri ile laboratuvar ve soğuk hava deposu gibi üniteleri bulunan merkezler haline gelecek ve bu sayede, sebze ve meyve ticaretinin sağlıklı fiziki mekânlarda ve gıda güvenilirliğine uygun olarak yürütülmesi sağlanabilecektir.

Belediyeler, ilgili kurumlarca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde hallerin işletilmesini özel teşebbüslere devredebilecek, hallerin çevresi, faaliyeti engelleyecek veya insan sağlığına zarar verecek şekilde iskana açılmayacaktır.

- Belediyeler, toptancı halleri ile ilgili faaliyette bulunmak üzere kendi aralarında mahalli idare birlikleri kurabilecektir. Böylece belediyeler; müzayede, depolama, tasnifleme ve ambalajlama tesisleri ile laboratuvarlar ve soğuk hava deposu gibi tesisleri ortak kurup işletebileceklerdir.

- Modern toptancı hallerinin kurulması teşvik edilmektedir. İmar planında toptancı hal yeri olarak belirlenmiş alanlarda bulunan hazineye ait taşınmazların, toptancı hali kurulmak üzere belediyelere bedelsiz, üretici örgütlerine harca esas değeri, gerçek ve tüzel kişilere ise rayiç bedeli üzerinden devredilmesi öngörülmektedir [14].

Komisyoncu Ve Tüccarlar Açısından

- Başka bir alana taşınan toptancı halleri ile pazar yerlerindeki kiralama ve tahsis işlemlerinde mevcut hak sahiplerine öncelik verilecektir.

- Mevcut tahsis sahiplerinin işyerleri, on iki yıl süreyle kendilerine kiralanmış sayılacaktır.

552 sayılı KHK'ye göre toptancı halindeki işyerleri tahsis, kiralama ve satış yoluyla işletilebilmekteydi. Ancak 5957 sayılı Kanunla, toptancı hallerindeki işyerlerinin sadece kiralama veya satış yoluyla işletilmesi yöntemi benimsenmiş, bu işyerlerinin tahsis yoluyla işletilmesi uygulamasına son verilmiştir. Bu çerçevede oluşabilecek mağduriyetleri gidermek amacıyla mevcut tahsis sahipleri için 12 yıllık bir geçiş

dönemi öngörülmüştür. Ayrıca; Bakanlıkça belirlenen esaslara uygun olması kaydıyla, kira süresi sona erenlerle ihaleye çıkılmaksızın yeniden kira sözleşmesi yapılabilecektir.

- Mallar üzerinden sadece bir kez hal rüsumu alınacaktır. Malların birden fazla toptancı haline girmesi ve mükerrer hal rüsumu ödenmesi engellenmekte, bu konuda uygulamada yaşanan mağduriyetler giderilmektedir.

Kamu Açısından

- Sebze ve meyve ticaretine yönelik daha sağlıklı değerlendirmeler yapılacak, düzenlemeler oluşturulacaktır,

- Sektörde hesap verilebilirlik ve saydamlık sağlanacaktır,

- Toptancı Hal Konseyinin oluşturulmasıyla, Konseye temsilci verecek olan kamu kurumları, üretici ve tüketici örgütleri ile sivil toplum ve meslek kuruluşları arasında uyumlamaya yönelik işbirliği sağlanacaktır,

- Kayıt dışılığın önlenmesi ile vergi gelirleri artacaktır,
- Sebze ve meyve fiyatlarının enflasyon üzerindeki etkisi azaltılacaktır [14].

YENİ HAL YASASININ UYGULANMASINDA YAŞANAN AKSAKLIKLAR

Yeni Hal Yasası 26.03.2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmış ve ilk etapta bir yıl sonra yürürlüğe girmesi hedeflenmiştir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yaşanan gecikmeyle ilgili olarak; hal yönetimlerinin ve üretici birliklerinin 26 Mart itibarıyla Kanunda öngörülen uygulamalara hazır olmadıklarını bildirmeleri sebebiyle hal yönetimlerine ve üretici birliklerine zaman tanımak ve bu sayede eğitimlerin tamamlanmasına imkân vermek amacıyla Kanunun 2011 yılı sonuna ertelenmiştir. Bir yıllık ertelenmenin sonrasında da eksiklerin tamamlanamaması sebebiyle 2012 Temmuz ayına kadar yasanın yürürlüğe girmesi ertelenmiştir.

31 Aralık 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik değişiklikleri ile uygulamaya ilişkin önemli değişiklikler yapılmış olup bu uygulamaların bazıları da ertelenmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- Yasa çıktıktan sonra yapılan araştırmalarda, bazı bölgelerde hal esnafının konudan haberdar olmalarının zaman alacağı anlaşılmıştır. Örneğin, Tokat-Merkez ilçede faaliyet gösteren 46 komisyoncunun tamamıyla 2010 yılının Mart-Nisan aylarında konu ile ilgili anketler yapılmış ve sonuçlar incelendiğinde; komisyoncuların önemli bir çoğunluğunun Yeni Hal Yasası'ndan haberdar olmadıkları belirlenmiştir [15]. Aydın ili hallerinde yapılan çalışmada komisyoncuların %97,7 nin yasadan haberdar olduğu bildirilmiştir [6].

- Pazar yerlerindeki tahsis sahipleri ile bunların çalıştırdıkları kişilerin Yönetmelikte öngörülen kimlik kartını bulundurma ve kıyafeti giyme zorunluluğu 31 Aralık 2013 tarihine ertelenmiş olup, illere göre bu uygulama değişiklik gösterdiği gözlemlenmektedir.

- Yönetmelik çerçevesinde, toptancı halinde faaliyet gösterecek kişilerden Halin işletmesinden sorumlu Belediyeler tarafından alınacak teminat tutarının belirleneceği dönem, Aralık ayı yerine Ocak ayı olarak öngörülmüş olup; teminatların, toptancı halinde faaliyet gösterenlerden alınacağı son tarih de 1 Temmuz 2013 olarak yeniden belirlenmiştir [16].

- Hal Kayıt Sisteminde hem komisyoncu hem de tüccar olarak faaliyet gösterenlerin, bu sınıflardan hangisiyle faali-

yette bulunacağını bildireceği son tarih ise 31 Aralık 2014 olarak değiştirilmiştir ki bu tarihten önce başvurarak tek işi seçenler açısından haksız rekabet yaratmış ve yasanın gereğini yerine getirenler haksızlığa uğramışlardır [17].

- Toptancı hali dışındaki kişilerin Hal Kayıt Sistemine kaydolmaksızın bildirim yapabilmeleri ile bildirim malın üretildiği yerden veya girdiği gümrük kapısının bulunduğu yerden gideceği yere kadar ki aşamada yapılabilmesine ilişkin süreler de 1 Temmuz 2013 tarihine kadar uzatılmıştır [16].

- Belediyelerin, yetki alanları içindeki mevcut pazar yerlerinin, Yönetmelikte belirtilen şartlara sahip olup olmadığını inceleyeceği son tarih olarak 31 Aralık 2013, inceleme sonucunun Bakanlığın il müdürlüğüne iletileceği son tarih de 31 Ocak 2014 olarak yeniden belirlenmiştir.

Yukarıda yasa sonrası yaşanan aksaklıklardan da görüleceği üzere, ülkemiz tarım üreticisinin, hal ve semt pazarı esnafının, alt yapının, ilgili kamu kurumlarının bu çağdaş yasayı uygulamak için yeteri kadar hazırlıklı olmadığı anlaşılmaktadır.

HAL KAYIT SİSTEMİNİN MEVCUT DURUMU

Yeni yasayla Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde ve elektronik ortamda web tabanlı çalışan "Hal Kayıt Sistemi" oluşturulmuştur. Üreticiden ürün alan tüccar - komisyoncu, üretici adına www.hal.gov.tr adresine girerek kayıt yaptırmakta ve ürüne ait bir kimlik alması gerekmektedir. Şu an aktif olarak hizmet veren sitede, iller bazında toptancı halleri, Pazar yerleri, hal hakem heyetleri, üretici örgütlerine rahatlıkla ulaşılabilir.

Hal kayıt sisteminde, Sinop, Ardahan, Artvin, Bayburt, Iğdır, Şırnak, Muş, Gümüşhane, Çankırı, Tunceli illeri hariç tüm illerde toptancı hali bulunmaktadır. 30 09 2015 tarihi itibarıyla hal kayıt sisteminde 41 041 adet kullanıcı kayıtlı olduğu % 28 ile pazarcı sınıfının ilk sırada yer almaktadır [18].

Hal kayıt sisteminin işleyişi, il müdürlükleri ile toptancı hal müdürlükleri birimlerinin sisteme tanımlanması ve bu birimlerin yetkililerinin sisteme kaydı ve aynı zamanda bu kişilere kullanıcı adı ve şifresi verilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Daha sonra; sistemin, Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) ve Vakıflar Bankası Bilgi İşlem Sistemi ile entegrasyonu sağlanmıştır. Son olarak, toptancı hali bünyesinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının toptancı hal müdürlüklerince, toptancı haller dışında faaliyet gösteren meslek mensuplarının ise il müdürlüklerince kayıt işlemlerine başlanılmış ve kullanıcılara, kullanıcı adı ile şifreleri verilmiştir. Hal kayıt sistemi kullanıcıları; "komisyoncu, üretici, tüccar (hal içi-hal dışı), market, ithalat, üretici örgütü, depo/tasnif ve ambalaj, sanayici, ihracatçı, lokantacı, otelci, yemek fabrikası, yurt, hastane, pazarcı, diğer" olarak belirlenmiştir.

Sebze ve meyvelerin alımı, satımı, devri ve sevkinde yapılacak olan bildirimler sonucunda aşağıda belirtilen raporlar alınabilecek ve raporlar üzerinden alınan veriler ile elde edilecek günlük, aylık ve yıllık istatistiki veriler ile ülke bazında sektörün faaliyetlerine yönelik planlamalar yapılabilmesine katkı sağlanacaktır. Bildirimlere bağlı olarak oluşan künye ile tüketiciler tükettikleri ürünlere ilişkin detaylı bilgilere sahip olacak ve ürün tercihlerinde künye önemli rol oynayacaktır. 2013 yılında www.hal.gov.tr sitesine 15 550 873 adet olan bildirim sayısı, sürekli artış göstererek 2014 de 84 275 984 adete, 2015 eylül ayına kadar ise 94 657 589 adet ulaşmıştır[18].

Bildirim, sistem internet sayfası üzerinden doğrudan bildirimcilerce, toptancı haline başvurarak görevli personel aracılığıyla, çağrı merkezini (4440425) arayarak görevli personel aracılığıyla veya ihtiyaç halinde İl Müdürlüklerinde görevli personel tarafından yapılmaktadır. 30 Eylül 2013 tarihine göre bildirim kaynaklarının % 90 a yakın kısmı e-bildirim, çok az bir kısmı hal ve çağrı merkezi yoluyla yapılmıştır.

Hal kayıt sisteminin daha iyi çalışması için; Vakıflar Bankası üzerinden yapılan hal rüsumu tahsilat işlemlerinde yaşanan teknik sorunların giderilmesi ve meslek mensuplarının kullandığı ticari programlar ile Hal Kayıt Sisteminin entegrasyonu üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.

YENİ HAL YASASI İLE İLGİLİ YAPILAN KRİTİKLER VE DEĞERLENDİRMELER

Yaşanan bu süreçte yasa ile ilgili yapılan kritik ve değerlendirmeler şu şekildedir;

- Yeni Hal Yasasıyla birlikte üreticinin komisyon ödemeden mahsulünü dolaylı değil de doğrudan satabilecek olması üreticinin ve dolayısıyla vatandaşın lehine olacaktır [19].

- Meyve ve/veya sebzelerin nereden geldiğini gösteren ürün künyeleri olacak ve bu sayede % 70'i kayıt dışı olan ticaret kayıt altına alınmış olacaktır [19].

- Türkiye Sebzeciler, Meyveciler ve Seyyar Pazarıcılar Esnaf ve Sanatkarları Federasyonu (TÜSPAF) Genel Başkanı Mehmet Çakman, [20]. Ülkemizde yaklaşık 330 bin pazar esnafı bulunmakla birlikte bunlardan sadece 48 bini vergi mükellefi olarak görülmektedir. Bu yasayla birlikte; kamuya ait cadde, sokak ve meydanlarda kurulmuş olan pazar yerlerinde kim olursa olsun, ilgili meslek odasından faaliyet belgesi ve ticaret sicil belgesi olmayanlara belediyeler yer tahsisinde bulunamayacaktır. Aynı zamanda, belediyeler tahsiste buldukları pazarıcıların belgelerini ticaret müdürlüklerine gönderecek ve herkes kayıt altına alınacak ve dolayısıyla kayıt dışı satış azalacak; vergi veren ve vermeyen arasında yaşanan haksız rekabet de büyük ölçüde ortadan kalkarak devletin vergi gelirlerinde artış sağlanacaktır. Ayrıca, pazarcı esnafının yeni nesil pos cihazı kullanımının artması ile de kayıt dışılık azalacaktır,

- Bu yasa esnafı da korumaktadır; çünkü kayıtlı esnaf hali hazırda vergisini, kirasını ve belli başlı ödemelerini düzenli olarak yapmaktadır. Diğer yandan kayıt dışı olarak mal satan kişiler ise tüm bu giderlerden kurtulmakta ve tüm geliri kendisine kalmaktadır, [19].

- Kabzimal olarak da bilinen komisyoncuların aldığı pay, ürünün satış fiyatının yüzde 8'ini geçemeyecektir,

- Toptancı halinde veya pazarda, çevreyi rahatsız edecek şekilde satış yapılamayacaktır[19].

- AB standartlarına uygun ölçü ve tartı aletlerini hileli bir şekilde kullananlar veya hileli ve karışık olarak mal satanlar; malları gıda güvenilirliğine, teknik ve hijyenik şartlarına aykırı olarak satanlar; kaba, ambalajın üzerinde yazılı miktardan az mal koyalara idari para cezası olacaktır.[19].

- Yeni Hal Yasası; üretilen ürünlerin özelliklerine göre künyelenmesini, barkot sistemiyle satışa sunulmasını ve ürün kimlikleri oluşturularak "hal bilgi sistemiyle" ürünlerin kayıt altına alınmasını öngörmektedir [19,21]. Bu sayede, herhangi bir ürünün tamamen elektronik bir ortamda üreticiden nihai tüketiciye ulaşana kadar ürün takip sisteminin oluşturulması söz konusu olacaktır,

• Yeni Hal Yasasının aksayan yönlerinden biri, her ürünün özelliklerinin hal kayıt sistemine girilmesinin istenmesinin üreticiyi zor durumu sokması olmuştur. Bu zorunluluk işletim sistemini bilen üreticiler için iyi bir uygulama olmakla birlikte köylü üreticilerin yeterli teknolojiye sahip olmaması onları zorlamaktadır, [21].

Yasa ile getirilen en önemli değişikliklerden birisi de toptancı haline bildirimde bulunmak şartıyla genel olarak hal dışında toptan alım ve satımın yapılmasına olanak sağlamasıdır. Bildirim için Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde ve elektronik ortamda web tabanlı çalışan “Hal Kayıt Sistemi” oluşturulmuştur. Üreticiden ürün alan tüccar ve/veya komisyoncunun, üretici adına www.hal.gov.tr adresine girerek kayıt yaptırması ve ürüne ait bir kimlik alması gerekmekte ve bu kimliği almadan da halden dışarıya ürün çıkaramamaktadır [17]. Yaşanan aksaklıklardan biri de bir yıl geçmesine rağmen kayıt sistemi sağlıklı çalışmamıştır. Bozulma riski yüksek olan yaş sebze ve meyvede bildirim sistemindeki bu sorun nedeniyle büyük sıkıntılar yaşanmakta olup ürünlere kimlik verilmesi bir yana, ürünler sisteme dahi girilememektedir ki bu da kayıt dışı ticarete sebep olmaktadır. Aynı zamanda toptancı hallerinin milyonlarca lira gelir kaybına uğramaları durumu ortaya çıkmaktadır[17].

• Hal Yasası ile yapılan bir diğer önemli değişiklik rüsumla (malları satın alanlarca toptan satış bedeli üzerinden ödedikleri meblağ) ilgilidir. Yasa’dan önce hallerde satılan mallardan yüzde 2, hal dışında satılan mallardan yüzde 15 oranında hal rüsumu alınmaktaydı. Yeni Hal Yasasıyla birlikte, hallerde satılan mallardan yüzde 1, hal dışında satılan mallardan ise yüzde 2 oranında hal rüsumu alınmaya başlanmıştır. Alınan rüsumun yüzde 25’i yaş sebze ve meyvenin üretildiği bölgedeki halin, yüzde 75’i ise ürünün tüketime sunulduğu halin hesabına yatırılması şeklinde düzenlenmiştir. Bu ödeme için sadece bir kamu bankası ile anlaşmaya varılmış ve bu da ödemelerde sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Sorun rüsumun toplanmasında değil, ilgili halin hesabına aktarmakla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır ki bu da tüccar açısından çok büyük sıkıntı yaratmaktadır. Örneğin; Antalya Toptancı halinde iş yapan bir tüccar 40’ı aşkın mal satmaktadır. Her il için ayrı ayrı malın tüketime sunulduğu ilin hal hesabına rüsum yatırması gerekmekte; ancak, Bakanlıkla anlaşmaya varan banka bu altyapıyı kuramadığı için tüccar parayı yatırmakta zorlanmakta ve zamanının büyük bölümünü para yatırmak için banka sırasında geçirmektedir. Aslında, Bakanlık birkaç banka ile anlaşma yapmış olsa bankalar arasında da bir rekabet olacağı için rüsum ödemeleri ile ilgili sorunlar azalacaktır. Fakat şu an itibariyle tüccar tek bir bankaya mahkum edilmektedir. Bu durum; yani, rüsum ödemelerinin yapılmaması, toptancı halleri için çok büyük bir gelir kaybına sebep olmuştur. Türkiye’nin en çok yaş sebze ve meyve üretimi ve ticareti olan Antalya Toptancı Hali’nin 2011 yılı hal rüsumu geliri 18 milyon lira iken 2012 de 1,8 milyon liraya düşmüştür. Yasa ile hal dışındaki satışlardan alınan rüsum düşürülerek bildirim sistemi ile kayıt dışı satışların önlenmesi ve gelirin artırılması öngörülürken kayıt dışı satışların çok büyük boyutlara ulaştığı görülmektedir [17].

Aydın ilindeki hal yöneticilerine göre yeni Hal Yasası ile birlikte alt yapı eksikliği, evrak kalabalığı, geçiş süreci olduğu için her halde uygulanmaması, internet sayfasının sorunlu olması ve rüsum gelirlerinde 1/15 oranında düşüş meydana gelmesi gibi aksaklıkların görülmesi yeni Hal Yasasının bazı sorunları da beraberinde getirdiğinin göstergesidir [6].

Kahraman [22], Türkiye’de taze meyve-sebze pazarlamasında toptancı hallerinin etkinliği, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durmuştur. Araştırmanın sonunda

komisyoncuların %41,9’unun yeni hal yasası hakkındaki düşüncelerinin olumlu, %41,9’unun olumsuz ve %16,3’ünün ise belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada komisyoncu görüşlerine göre yeni hal yasasının beraberinde birçok sorunu getireceği ifade edilmiştir.

Aydın ili halinde yapılan bir anket çalışmasında, komisyoncuların çoğunluğunun (%97,7) yeni hal yasasından haberdar oldukları, komisyoncu görüşlerinin yeni hal yasasına ilişkin görüşlerinin kısmen olumlu veya belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Toptancı hallerinde görev yapan yöneticilerin çoğunluğunun (%81,8) yeni hal yasasının alt yapı eksikliği, bürokrasi, geçiş süreci olduğu için etkin olarak uygulanmaması, internet sayfasının sorunlu olması ve rüsum gelirlerinde 1/15 oranında düşüş meydana getirmesi gibi olumsuzluklara neden olduğunu belirtmişlerdir. Kayıt sistemindeki aksaklıkların nedeninin ise internet sisteminin çok ağır işlemesi bazen de kitlenmesine neden olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, toptancı hallerindeki komisyoncular ve yöneticiler yeni hal yasasının yeniliklerin yanında çeşitli sorunları da ortaya çıkardığını vurgulamışlardır [6].

Kahraman[22].tarafından yapılan çalışmada da yeni Hal Yasasının beklenen faydaları sağlamadığı ifade edilmiştir. Sayılı ve Civelek[23], tarafından Tokat ilindeki toptancı hallerinde yapılan benzer bir çalışmada ise, komisyoncuların yeni Hal Yasasının olumlu etkileri olacağını düşündükleri, ancak denetim yetersizlikleri nedeniyle yeni Hal Yasasının amacına ulaşmasının mümkün olmadığını belirttikleri tespit edilmiştir.

Aysoy ve ark. [5] tarafından, hal yasası tedarik zincirindeki engellerin azaltılmasının taze meyve ve sebze fiyatlarında gerilemeye yol açıp açmadığı yarı deneysel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Antalya Toptancı Hali’nden (ATH) toplanan günlük fiyat verileri ve perakende fiyatlar için TÜİK tarafından toplanan aylık resmi tüketici fiyatı verileri kullanılarak toptan ve perakende fiyatlar için reformun etkisini araştırmışlardır. Analizlere göre politika reformu taze meyve ve sebze toptan fiyatlarını yüzde 20-25 aralığında düşürürken, perakende fiyatlar için anlamlı bir etki bulunamamıştır. Hal Yasası, taze meyve sebze piyasasındaki tedarik zinciri engellerini dışsal olarak azaltmıştır. Bu sonuçlar, taze meyve ve sebze piyasasında perakendeci, toptancı ve üreticilerin fiyatlama davranışları arasında önemli bir asimetrisinin var olduğunu ortaya koyduğunu bildirilmiştir [5].

SONUÇ

Yeni hal yasasının tüm yönleriyle uygulandığında üretici, tüketici ve kamu için büyük yararlar sağlayacağı görülmektedir. Hal yasası konusunda yapılan çalışmalardan; toptancı hallerinde faaliyet gösteren komisyoncular ile hal yöneticilerinin yeni hal yasası konusunda bilgi düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Başta yerel yönetimler olmak üzere toptancı hallerindeki komisyon ve yöneticilere yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Toptancı hallerinde yeni hal yasasının getirdiği bazı yeni uygulamaların kontrol edilmesi ve yeni hal yasasına göre hallerdeki sistemin düzgün bir şekilde gerçekleşmesi için denetimlerin yapılması gerekmektedir.

Piyasada taze meyve ve sebze fiyatlarını azaltmak isteniyorsa, Türkiye’de toptancı ve üreticinin fiyatlama davranışını etkileyen politikalardan ziyade perakendecinin kar marjını hedefleyen politikaların tercih edilmesi gerekmektedir.

Arz yönlü piyasa katılımcılarının (üretici, toptancı ve perakendeciler) fiyatlama davranışlarının iyi bir biçimde anlaşılması, ilgili politikaların en uygun biçimde tasarlanabilmesi için önem arz ettiği söylenebilir.

Yeni hal yasasının gerekli makamlar tarafından tekrar gözden geçirilmesi, aksaklığa neden olan unsurların en aza indirilmesi hatta ilgili taraflar (komisyoncu, yönetici, pazarıcı...) görüşlerine göre yeni bir hal yasasının düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

[1] Shepherd A.W. 2004. Wholesale Markets in The Era of Supermarkets and Hypermarkets- Developments in Central and Eastern Europe, FAO, Rome.

[2] Karayannakis G. 1992. Wholesaling in Great Britain. Wye College Uni. of London. (unpublished seminar), England, p:39.

[3] Albayrak, M. 2009. Yaş Meyve Ve Sebze Pazarlama Merkezleri: Toptancı Haller-Pazarlar Dünya, Avrupa Birliği Ve Türkiye'den Örneklerle Yapısı Ve İşleyişi.TKB TEAE Yayın No:177 ISBN:978-975-407-284-6, s:70,Ankara.

[4] Canik, F. ve Alpaslan, Y. 2010. Türkiye'de Yaş Meyve Ve Sebze Pazarlaması Ve Toptancı Haller, tarımsal ekon. Arş. Enst. Sayı 11, No 2

[5] Aysoy, C., D.H., Kırılı, S., Tümen, 2015. Taze Meyve-Sebze Tedarik Zincirindeki Engelleri Azaltıcı Tedbirlerin Fiyatlar Üzerindeki Etkisi, TCMB ekonomi NOTLARI, Sayı: 2015-03 / 02 Şubat 2015,

[6] Coşkun, M. H. 2014. Aydın İlinde Yaş Sebze Ve Meyve Toptancı Hallerinin İncelenmesi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yük. Lis. Tezi, 103. S. Aydın

[7] TUIK, 2014. <http://www.tuik.gov.tr>,

[8] Anonim, 2010. "Sebze Ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı" Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı)

[9] Çetin, B. 2009. Yeni Perakendecilik Sisteminde Toptancı Hallerinin İzlemesi Gereken Stratejiler. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2009-44, İstanbul

[10] Kadanalı, E. Ve Dağdemir, V. 2013. Yaş meyve ve sebze pazarlamasında araçlar bakımından en uygun kanalın belirlenmesi: Mersin ili örneği. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 28(2): 77-81.

[11] Aydemir, S.R. 2006. Yaş Meyve Ve Sebzenin Pazarlanmasında Belediye Toptancı Halleri, Semt Pazarları Ve Üretici Örgütleri, Mevzuat dergisi, Yıl:9, Sayı:108, Aralık 2006 <http://www.mevzuatdergisi.com/2006/12a/02.htm>

12-Anonim, 2013. Yeni Hal Yasası www.haberler.com/yeni-hal-yasasi-4724130-haber/, 12 Haziran 2013

13-Pirinç, A. 2013. Yeni Hal Yasası <http://www.haberler.com/yeni-hal-yasasi-4724130-haber/> erişim :12 Haziran 2013 16:56

[14] Anonim, 2013. Hal yasası. <http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=555>

[15] Gözener, B. ve Sayılı, M. 2011. Tokat İli Merkez İlçede Toptancı Halindeki Komisyoncuların Yeni Hal Yasası Hakkındaki Görüşleri, GOÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi, 2011, 28(2), 227-235

[16] Anonim, 2013. www.cnnturk.com/2013/turkiye/01/01/pazar.yerine.yeni.duzen.2013un.sonuna.ertelendi/690835.0/ 01 01 2013

[17] Yıldırım, A. E. 2013. Sebze meyve halleri iflasın eşliğinde... <http://www.dunya.com/sebze-meyve-halleri-iflasin-esiginde-150795yy.htm>

[18] www.hal.gov.tr ,15 11 2015 erişim tarihi

[19] Anonim, 2013. Hal yasası değişti, peki ya hallerin yeri? <http://www.ntvmsnbc.com/id/25073970/>, 25 Mart. 2010

[20] Çakman, M. 2012. https://www.kobideniz.com/new_navigate.aspx?newsId=7849f0b3-cb66-e211-ab13-001cc4599180, 25 Ocak 2013

[21] Dayan, N. 2013. Yeni Hal Yasası'na Hazır Değişiz. https://www.kobideniz.com/new_navigate.aspx?newsId=7849f0b3-cb66-e211-ab13-001cc4599180

[22] Kahraman, E. 2012. Türkiye'de Yaş Meyve-Sebze Pazarlamasında Toptancı Hallerinin Etkinliği, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yük. Lis.Tezi İzmir

[23] Sayılı, M. Ve Civelek, O. 2012. Tokat İli Merkez İlçede Yaş Sebze ve Meyve Toptancı Halinin Yapısı, Sorunları Ve Çözüm Önerileri. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü (TEBGE). Ankara.